

Revista de pensament musical i difusió cultural
 ISSN 1989-1938

Inici
 >
 Documentació
 >
 Sant Jordi i el drac del mite a la llegenda

DOCUMENTACIÓ
 >
 EDICIÓ #042, ABRIL DEL 2019

Sant Jordi i el drac: del mite a la llegenda

23 d'abril de 2019

EMILI SAMPER

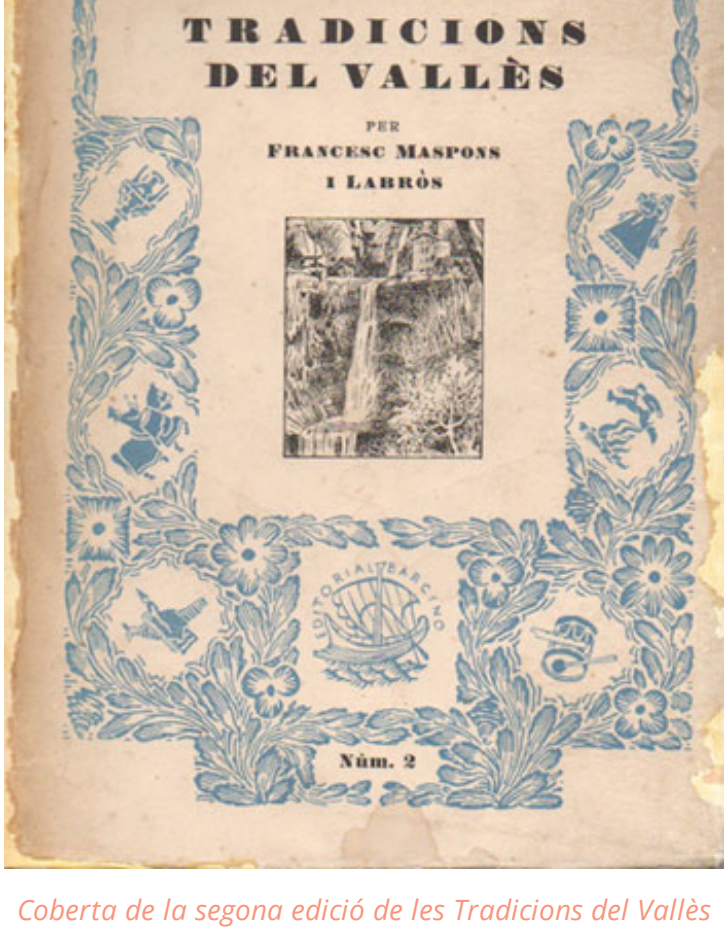
· Universitat Rovira i Virgili

Probablement, la versió més coneguda a casa nostra de la llegenda de sant Jordi i el drac^[1] és la que va popularitzar el folklorista Joan Amades (1890-1959) al tercer volum del seu *Costumari català* (1950-1956, vol. III: 286-288) i que localitza la història a la vila de Montblanc. La importància simbòlica del relat ha fet, com és lògic, que altres autors hagin mostrat interès per aquesta lluita entre el cavaller i el monstre. Un d'aquests autors és un altre folklorista de renom, anterior a Amades. Es tracta d'en Francesc de Sales Maspons i Labrós (1840-1901). Figura important en els anys de naixement del folklore com a matèria d'estudi al nostre país i conegut sobretot pels quatre volums publicats de rondalles (*Lo rondallaire*, 1871-1874, i *Cuentos populares catalans*, 1885), Maspons es va interessar també per les llegendes i, entre elles, per la de sant Jordi. Així, l'any 1869 va publicar una versió al *Calendari Català* d'aquesta tradició, una “de les més estimades pus se refereix a lo benaurat patró de Catalunya” (1869: 103). El folklorista fa notar que l'explica “tal com l'hem trobada”, és a dir, reproduïeix el relat respectant la seva procedència oral. El drac d'aquesta versió és un monstre amb “cap de cocodril, ales d'ocell, de llangardaix les potes amb més de cent dits cada una, lo cos cobert de forta escata i la cua de serpent” (1869: 103), fet que li permet córrer per terra, nadar per l'aigua i volar per l'aire. Tot i tenir aquestes extraordinàries habilitats, la bèstia és vençuda pel cavaller cristià que, quan la derrota, diu a la princesa “traieu-vos el cinturó i lligueu-li al coll, que ella vos seguirà” (1869: 105), cosa que la princesa fa. El drac la segueix mansament com si fos una ovella.

Cadmus lluitant contra el drac. Durand Collection, 1825. https://en.wikipedia.org/wiki/File:Kadmos_dragon_Louvre_N3157.

Maspons torna de nou a ocupar-se d'aquesta llegenda al recull *Tradicions del Vallès*, publicat l'any 1876 i reeditat posteriorment, ja amb grafia regularitzada, el 1952.^[2] Totes les llegendes incloses per Maspons en aquest volum són també de procedència oral. “La llegenda del drac” és el tercer relat, de sis, d'aquest volum, considerat el primer dedicat a la llegenda des d'un punt de vista folklòric; és a dir, que conté materials procedents de la tradició oral i no és fruit d'una reescriptura literària deliberada per canviar-ne l'estil o el sentit. En aquesta ocasió, la llegenda se situa a Sant Llorenç del Munt i explica com són els sarraïns els qui hi porten un drac a qui ningú no pot derrotar. Els cristians demanen ajut al comte Guifré (Jofre) el Pelós, que s'hi enfronta. Primer, el colpeja amb una branca de roure, però el drac la crema. Després li clava la llança, però el drac la trenca. Finalment, tots dos lluiten cos a cos i Guifré derrota la bèstia agafant-li una pota amb una mà i donant estocades amb l'espasa a l'altra. El drac cau del Puig de la Creu (o Santa Margarida) i el comte demana que en aquest lloc s'hi edifiqui una església.

Coberta de la segona edició de les *Tradicions del Vallès* de Francesc Maspons i Labrós (1952).

Una de les característiques destacades de les *Tradicions del Vallès* de Maspons és que el folklorista inclou, a més del text de les llegendes, unes notes comparatives que ofereixen informació sobre altres versions que es poden trobar en cultures que no són la catalana, així com reflexions sobre el desenvolupament de la història. Així, amb relació a la llegenda de sant Jordi, Maspons fa un repàs per altres relats que, com aquest, simbolitzen l'enfrontament entre el bé i el mal, i cita versions que es poden trobar a la Bíblia, al centre d'Àsia, a Grècia (Jasó i el velló d'or), a Roma (Apol·lo mata el serpent Pitó, Cadmus venç el drac quan busca Europa, Perseu mata el drac per lliurar Andròmeda), a l'*Edda* escandinava (el drac negre Nidhogre, la serpent Yormungand i Thor, Sigurd i el drac Fafnir, Sguard i el drac Fraenur, Beowulf, Ragnar Lodbroh i el drac de la Gotlàndia), als cicles èpics, amb Sigfrid, a una llegenda budista, a més de versions localitzades a la Bretanya, Venècia, Alemanya, Rússia i Nàpols.

Entre aquests versions citades per Maspons trobem la que Pau Piferrer havia publicat als *Recuerdos y bellezas de España* (1839), situada també al Vallès, o la reproducció d’“El drac de l'estany» que Pere Alsius havia publicat l'any 1872 a l'*Ensaig històrich sobre la vila de Banyoles*, i que està protagonitzada en aquest cas per un altre figura històrica rellevant, com és Carlemany.

Tenint en compte totes aquestes variants de la llegenda de sant Jordi, Maspons estableix el que, per a ell, és l'origen de la versió catalana d'aquest enfrontament entre l'heroi i el monstre:

La tradició catalana sobre el drac podem dir que és més aviat filla de la romana que no pas de la germànica, prenent eixa paraula en l'accepció general de tradició del Nord. És veritat que en aqueixa hi ha també lluita, mes el drac es presenta sempre ensopit damunt el tresor que guarda i no es mou fins que l'heroi el fereix: mes en la romana, el mateix que en la nostra, el drac es presenta desitjós de combatre, i envestint Perseu o el comte Jofre o sant Jordi que va a deslliurar la donzella, sosté amb ell forta i grandiosa lluita (1952: 42).

D'aquesta manera, la versió catalana de la llegenda comparteix trets amb la “versió romana” ja que no hi ha cap tresor custodiat pel monstre i aquest manifesta clarament la seva voluntat de combatre. Maspons afegeix, però, que hi ha trets que sí que podem considerar provinents de la “versió germànica”, com són la presència de l'espasa d'en Soler de Vilardell (l'equivalent català a la coneguda Excalibur artúrica) així com la sang del drac, que té el poder de matar.

Sant Jordi mata el drac. Bernat Martorell, 1434-35. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bernat_Martorell_-_Saint_George_Killing_the_Dragon_-_Google_Art_Project.jpg

Per a Maspons, la llegenda del drac és també un bon exemple de l'ús dels relats procedents de la tradició oral que el cristianisme ha adoptat a la seva conveniència:

El cristianisme [...] s'emparà de les velles tradicions per anar-les modificant en profit de son avenç i força. Així és que, aprofitant-se de la llegenda del drac, que tan bé s'avenia amb les idees cavalleresques importades per costum germànic, la canvià en son fons, concebant-li emperò la forma i simbolitzà en ella la lluita del bé amb el mal, de l'esperit amb la matèria, de la llei de Déu amb el paganisme, transsumpte de la que llavors tenia lloc (1952: 38).

Per “velles tradicions” Maspons entén els relats tradicionals anteriors a l'arribada del cristianisme, com poden ser els que trobem a la mitologia grega i romana o a la nòrdica i germànica, com els que esmenta a les notes de les *Tradicions del Vallès*. En aquest sentit, el folklorista vallessà segueix la idea que les tradicions orals i la mitologia cristiana tenen el mateix origen. El que las distingeix és el fons i l'ús que tenen. Maspons sintetitza aquestes idees en un treball posterior, quan afirma:

En tots [els mites] es veu, efecte de la naturalesa humana, una tendència marcadíssima a canviar la consciència primitiva, ideal, de les potestats o poders divins, amb alguna cosa més material, més tangible, més semblant a l'home, i d'aquí la creació dels deus, tots ells amb les mateixes passions d'aquell, de què en fou mestre la mitologia grega; i dels deus la creació dels herois amb totes ses boniques llegendes. És a dir, del mite va a la llegenda heroica, que segueix després lo caní emprès s'esdevé lo conte o faula (1884: XII-XIII).

Aquesta reflexió al voltant del mite, el seu paper dins d'una cultura i el lligam que té amb el folklore (concretament amb gèneres narratius com la rondalla o la llegenda) ve acompanyada, de nou, per la idea que el cristianisme juga un paper important en aquesta transformació de les tradicions, ja que “quan lo cristianisme amb sa llum divina, esborrà tota aquella munició de deus del paganisme, l'home substituï tots los que en aquella antiga mitologia li representaven lo mal, amb lo diable, l'esperit del mal de la nova creença” (1884: XIX). És per això que la història del vencedor del drac és l'exemple perfecte d'aquesta adaptació de relat tradicional feta pel cristianisme. La llegenda, passada per aquest sedàs, conserva la forma genèrica, però el fons es transforma per exemplificar l'enfrontament entre el cristianisme (és a dir, el bé, personificat en sant Jordi) i el diable (això és, el mal, personificat en el drac). I és precisament aquesta adaptabilitat del relat la que ens permet, avui dia, capgirar de nou el mitjà i donar noves formes a la que és una de les nostres llegendes més conegudes (i explicades).

* * *

[1] Aquest article forma part de la investigació del Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana (GRILC), consolidat per la Generalitat de Catalunya (2017 SGR 599). He actualitzat l'ortografia dels textos prenormatius citats.

[2] Motiu pel qual prenc els textos citats d'aquesta segona edició.

* * *

Bibliografia

- AMADES, Joan. *Costumari català. El curs de l'any*. Barcelona. Salvat. 5 volums. 1950-1956.
- MASPONS I LABRÓS, Francesc. La llegenda de Sant Jordi. *Calendari Català de l'any 1869*. 1869, 102-106.
- MASPONS I LABRÓS, Francesc. *Tradicions del Vallès*. La Renaixensa. 1876.
- MASPONS I LABRÓS, Francesc. *Proleg a Cels GOMIS. Lo llamp y's tempestas*. Barcelona. Associació d'Excursions Catalana. 1884.
- MASPONS I LABRÓS, Francesc. *Tradicions del Vallès*. Barcelona: Barcino. 1952.

* * *

EMILI SAMPER

És doctor en Filologia Catalana i màster en Estudis Superiors en Llengua, Literatura i Cultura Catalanes. Treballa de tècnic a l'Arxiu de Folklore del Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili i de professor en aquest mateix departament.

Ha centrat la seva recerca en la literatura popular, camp en el qual ha publicat diferents articles en revistes especialitzades i llibres, entre els quals s'hi troben *De l'anarquisme al folklore. Cels Gomis i Mestre (1841-1915)* (2013), *Llegendes de Tarragona* (2014) i *Les rondalles de Cels Gomis i Mestre. Edició, catalogació i estudi* (2015, Premi Valeri Serra i Boldú de Cultura Popular). Ha estat curador de diferents volums, forma part del consell de redacció de la revista *Estudis de Literatura Oral Popular* i del comitè editorial de la col·lecció Patrimoni Literari de l'URV.

Forma part del Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana (GRILC), consolidat per la Generalitat de Catalunya (2017 SGR 599), ha participat com a investigador en diferents projectes de recerca competitius i és membre, entre d'altres, del Grup d'Estudis Etnopoètics (Societat Catalana de Llengua i Literatura – IEC), de la International Society for Folk Narrative Research i de la International Society for Contemporary Legend Research.

Anterior
 Següent

Redescobrint Samper

Dubtes i (algunes) certeses sobre mestre Robert i el LLIBRE DEL COC

ARTICLES RELACIONATS

L'edició discogràfica del...

29 de juny de 2020

Entrevista amb Maria...

23 d'abril de 2020

M

29

CERCADOR GLOBAL

Paraula clau

NÚMEROS ANTERIORS

Selecció de números

CONTINGUT

A margine imperii

An die Musik

Articles

Arxiu de Folklore

Blowing the Groove

Clàssics retrobats

Composició actual

Conversations

Documentació

Editorial

Educa-Sonograma